

ISSN 2587- 2001 e-ISSN 2618-6187

ANASAY

3 Aylık Ulusal Hakemli - Süreli Dergi -Yıl:4 – Sayı:13 - Ağustos 2020

koynunda büyüdük

JAPON DİNİ VE MİLLİ UYANIŞINDA MOTOORI NORİNAGA'NIN ETKİSİ

THE EFFECT OF MOTOORI NORINAGA ON JAPANESE RELIGIOUS AND NATIONAL AWAKENING

DOI: 10.33404/anasay.714449

Çalışma Türü: Araştırma Makalesi / Research Article¹

Murat KAYA*

ÖZ

Japon kültürü, kendi özgün geleneklerinin yanı sıra önemli ölçüde komşu kültürlerin etkisiyle oluşmuştur. Özellikle Çin kültürü, çok eski zamanlardan beri Japon kültürünü etkisi altına almaya başlamış ve kendi bünyesinden birçok unsuru Japon kültürüne taşımıştır. Japonya'ya taşınan bu kültürel unsurların başında din ve dil gelmiştir. Budizm ve Konfüçyanizm aracılığıyla Japonya'da dini hayatı yönlendiren Çin, Çince aracılığıyla da Japon edebiyatına hâkim olmuştur. Çin'in Japonya'daki bu hâkimiyeti, Tokugawa döneminde (1603-1868) sarsılmaya başlamış ve bu dönemden itibaren Çin kültürüne karşı Japon kültürünü savunan milli araştırmalar ortaya çıkmıştır. Japon klasiklerini konu edinen bu araştırmaların en ünlüsünü, Kojiki tefsiri (Kojiki-den) ile Motoori Norinaga yapmıştır. Norinaga, otuz dört yıllık çalışmalarının sonucunda ortaya koyduğu düşüncelerle, Japon dini ve milli uyanışında büyük bir etki yapmıştır. O, kendi döneminde dinsel ve dilsel bir farkındalık oluştururken, kendisinden sonraki Meiji döneminde ise milli bir devletin temelini oluşturmuştur. Konunun bu önemi nedeniyle bu çalışmada, Norinaga'nın dini ve milli düşünceleri ele alınmış

1- Makale Geliş Tarihi: 04. 04. 2020 Makale Kabul Tarihi: 16. 08. 2020

* Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, kitap-Murat@hotmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-6729-278X>

ve bu düşüncelerin Japon dini ve milli uyanışındaki etkisi incelenmiştir. Bu bağlamda çalışma; Norinaga'nın hayatı, düşünceleri ve uyanışa etkisi olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır. Sonuç olarak Norinaga'nın kutsal soy, üstün millet ve imparatorluk kültü açısından Japon dini ve milli uyanışını etkilediği düşüncesi-ne varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Motoori Norinaga, Milli Uyanış, Japon Kültürü, Japon Dini.

ABSTRACT

Japanese culture significantly influenced by neighbouring cultures as well as its traditions. Especially Chinese culture has begun to influence Japanese culture since ancient times and brought many elements from its own to Japanese culture. China, which directed religious life in Japan through Buddhism and Confucianism, also dominated Japanese literature through the Chinese language. This domination of China in Japan began to shake during the Tokugawa period (1603-1868) and from this period national researches defending Japanese culture emerged against the Chinese culture. Motoori Norinaga with Kojiki commentary (Kojiki-den) made the most famous of these researches on Japanese classics. Norinaga made a great impact on Japanese religious and national awakening with the thoughts he put forward as a result of his thirty-four years of work. While he created religious and linguistic awareness in his period, formed the basis of a national state in the Meiji period after his own. Due to this importance of the subject, in this study, Norinaga's religious and national thoughts was discussed and the effect of these thoughts on Japanese religious and national awakening examined. In this context, the study was divided into three parts as Norinaga's life, thoughts and effect on awakening. As a result, it was concluded that Norinaga influenced the Japanese religious and national awakening in terms of holy lineage, superior nation and the imperial cult.

Keywords: Motoori Norinaga, National Awakening, Japanese Culture, Japanese Religion.

GİRİŞ

Japonlar, dünya görüşü, yaşam tarzı ve dini pratikleri bakımından Asya'nın önde gelen milletlerinden biridir. Onlar bu özelliklerini, büyük ölçüde yaşadıkları coğrafyaya borçludur. Japonya'nın Asya anakarasından bağımsız

bir ada ülkesi olması, Japonya'ya ulaşımı güçleştirmekte ve kara bağlantısı olan ülkelere oranla onu daha az kültürel tehditle karşı karşıya bırakmaktadır. Öte yandan, Japonya'nın Çin ve Kore gibi yayılmacı ülkelere yakın olması, onu bu ülkelerin kültürel tehdidi altında bırakmaktadır. Coğrafi konumun dayattığı bu koşullara Japonların verdiği tepki, onların kendilerine özgü bir karakter geliştirmelerinde etkili olmuştur. Japonların bu topraklara ne zaman ayak bastığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak onların bu bölgedeki varlıkları, yaklaşık olarak MÖ 30.000 ile 50.000 yılları arasında tarihlendirilmektedir. Japonlar, MÖ 11.000 yılına kadar geçimlerini avcılık ve toplayıcılıkla sağlamıştır. MÖ 11.000'den itibaren Japonya'da Jomon kültürü başlamış; avcı ve toplayıcı toplum yapısından tarım toplumuna geçilmiştir. Bu dönemde küçük klanlar ve boylar halinde yaşayan Japonlar, MÖ 660 yılında Jimmu'nun imparator olmasıyla birlikte sistemli bir idari teşkilat oluşturmuşlardır. Japon adaları, M.Ö 300 yılında, komşu yayılmacı ülkelerin göçmen akınına uğramıştır. Çin ve Kore'den gelen göçmenler, beraberinde daha önce görülmeyen bilgi ve teknikler getirmiş; yerli Jomon kültürünü değiştirerek Yayoi kültürünü başlatmıştır. Yayoi kültürüyle tanışan Japonlar, demir ve bronz kullanmayı öğrenmiş, tarımsal üretimi ve askeri teknolojiyi geliştirmişlerdir. Bu kültür, Japonlara bilgi ve teknik anlamında ilerlemeler kazandırmasının yanında onu Çin etkisi altına sokmuştur. MS 300 yılında, Japonya'da Kofun kültürü başlamıştır. Çin ve Kore'den gelen yeni göç dalgası, Japonya'ya eyer ve üzenginin yanı sıra yeni sulama, dokuma ve boyama teknikleri ve yazı sistemi getirmiştir. Bu dönemde, Japonya'da gıda üretimi ve nüfus artmış, sözlü kültürden yazılı kültüre geçilmiş ve Çin etkisi daha da güçlenmiştir (Gall-Hobby 2007: 322; Varley 2000: 1-5; Ashkenazi 2019: 40, 41; Huffman 2020: 25, 26).

Japonya'dan önce Kore'yi kültürel olarak etkisi altına alan Çin, daha sonra bu ülke aracılığıyla Japonya'ya yayılmaya devam etmiştir. Çin'in bu kültürel yayılmacılığının temelini din ihracı oluşturmuştur. Çin, Konfüçyanizm, Budizm ve Taoizm gibi dinleri Kore yoluyla Japonya'ya taşımıştır. Bu dinlerden Konfüçyanizm ve özellikle de Budizm, Japonya'da kabul görmesinin ardından büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Konfüçyanizm MS 285 yılında Kore aracılığıyla Japonya'ya tanıtılmıştır. Japonya'da aile ve eğitim konusunda etkili olan Konfüçyanizm, devlet idarecileri tarafından toplumsal düzeni sağlamak için kullanılmıştır. Budizm de MS 552 yılında Kore aracılığıyla Japonya'ya tanıtılmıştır. İlk başlarda Şinto Mononobe kabilesinin direnişiyle karşılaşan Budizm, Soga

kabilesinin bu direnişini kırmasıyla birlikte, devlet içinde dikkate alınmaya başlamıştır. MS 594 yılında, Japon Prensi Shotoku tarafından resmen kabul edilen Budizm, Nara döneminde (710-794) arkasındaki devlet desteğiyle güçlenmiş ve devletin dini propaganda gücünü oluşturmuştur. Heian döneminde (794-1185) Budizm'in gücü önceki iki dönemin önüne geçerek daha da artmış, Japon siyasetini, edebiyatını ve yaşam biçimini şekillendirmiştir. Kamakura döneminde (1185-1333) Budizm, aristokratik çevrelerin dışına çıkarak kırsal alanlarda da yayılmış, yeni Budist okullar açılmış ve Budizm popüler bir din haline gelmiştir. Ashikaga döneminde (1333-1603) Budizm, istikrarını korumuş ancak bunun yanında Şintoizm'e ilgi başlamıştır. Tokugawa döneminde (1603-1868) ise Budizm hızını kaybetmiş, Konfüçyanizm ve Şintoizm yükselişe geçmiştir. Yine bu dönemde samurayların ve roninlerin öncülüğünde Japon dini ve milli kültürüne yönelik çalışmalar başlamış ve bu çalışmalar bazı Şinto bilginler tarafından derinleştirilmiştir (Yamı 2012: 54-83, 145-189; Meyer 2019: 61- 93, 124, 125; Şenavcu 2015: 44, 45; Bailey 1997: 660, 661). Bu bilginler arasından Motoori Norinaga, yaptığı çalışmalarla öne çıkmıştır. Budizm ve Konfüçyanizm üzerinden Çin kültürüne karşı çıkan Norinaga, Japon klasikleri ve Kojiki hakkında yaptığı filolojik ve mitolojik incelemelerle Şintoizm'in ve imparatorluk merkezli Japon milli kültürünün uyanışına büyük katkılar sağlamıştır (Ichijo 2013: 95; Picken 2011a: 202).

Motoori Norinaga, Japon toplumunun feodaliteden moderniteye geçiş sürecinde etkili olmuş bir kişidir. Onun bu geçiş döneminde ortaya koyduğu düşüncelerinin incelenmesi, bir millet olarak Japonların din ve kültür anlayışlarının ortaya çıkarılması açısından oldukça önemlidir. Çünkü onun şahsında ortaya çıkan düşünceler, esasında Japon milletinin kendinden olmayan, kendisini baskı altına almaya çalışan yabancı kültürel unsurlara verdiği bir tepkinin yansımasıdır. Norinaga, bir taraftan Japon milletinin binlerce yılda oluşturduğu dini ve milli değerlerden etkilenirken, diğer taraftan yabancı etkiler nedeniyle perdelenmiş dini ve milli değerleri yeniden gündeme getirmiş; Japon milletini özüne döndürmeye ve uyandırmaya çalışmıştır. Bu açıdan bakıldığında Norinaga'nın çabalarını anlamak, bir anlamda Japon milletini anlamakla eşdeğerdir. Dolayısıyla Japon dini ve milli kültürü söz konusu olduğunda, önemli bir zaman dilimine ışık tutan Norinaga'nın düşüncelerine başvurmak, bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat onun bu öneminin aksine, ülkemizdeki Japon kültürü konulu çalışmalar arasında, Norinaga'yı ele alan bir çalışma henüz

bulunmamaktadır. Bu durum konuya ilgi duyan okuyucular ve araştırmacılar açısından bir eksiklik oluşturmaktadır. Bu nedenle bu çalışma, Norinaga'nın düşüncelerini tanıtarak mevcut eksikliği gidermeyi; dini ve milli uyanışına olan etkisini ortaya çıkararak Japon kültür çalışmalarına yeni bilgiler kazandırmayı amaçlamaktadır.

I. MOTOORİ NORİNAGA'NIN HAYATI

Motoori Norinaga, 1730'da Japonya'nın Matsusaka şehrinde varlıklı bir ailede doğmuştur. On yaşına kadar ailesi ile rahat bir yaşam süren Norinaga, 1740'ta babası Sadatoshi'nin ölümü nedeniyle ekonomik sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Babadan sonra ailenin maddi ve manevi sorumluluğunu üstlenen anne Okatsu, içinde buldukları zor koşullara rağmen oğlunun her anlamda iyi eğitilmiş bir kişi olmasını istemiştir. O, bu amaç doğrultusunda, dini ritüelleri uygulama ve okuldaki derslerde başarılı olma konusunda Norinaga'yı teşvik etmiştir. Norinaga çocukluk yıllarında Şinto, Budist ve Konfüçyanist karma eğitimin yanı sıra dövüş ve çay sanatı üzerine de eğitimler almıştır. Başarılı bir öğrenci olan Norinaga, 1752'de annesinin önerisi doğrultusunda Kyoto'ya tıp eğitimi almaya gitmiştir. Burada Hori Genkō ve Takekawa Kōjun'dan geleneksel Çin tıbbını öğrenmiş, arta kalan zamanlarda, Hori Keizan'dan Çin edebiyatı dersleri almıştır. Norinaga, yine bu sıralarda, Kokugaku² üstatlarından Keichu'nun Japon şiiri hakkında yazılmış bir kitabını keşfetmiş ve bu kitabın etkisinde kalarak Japon klasiklerini araştırmaya başlamıştır. Araştırmalarından edindiği bilgilerden hareketle kendi şiir düşüncelerini topladığı *Ashiwake Obune* (Sazlıkta Bir Kayık) adlı kitabını yayımlamıştır. Norinaga, Kyoto'da kişisel gelişimi açısından oldukça verimli geçen beş yılın ardından 1757'de Matsusaka'ya bir doktor ve öğretmen olarak dönmüştür (Nosco 1990: 162-174; Deal 1995: 375, 376; Kato 2009a: 502).

Norinaga, 1760'da tüccar bir ailenin kızı olan Murata Mika ile evlenmiştir. Ancak kısa süre sonra ondan boşanmış ve 1762'de tanınmış bir doktorun kızı olan Kusabuka Tami ile evlenmiştir. Bu evlilikten iki oğlu ve üç kızı olmuştur. Mesleki çalışmalarının yanı sıra Japon edebiyatı çalışmalarını da devam ettiren Norinaga, 1763'de *Isanokami no Sasamegoto* (İsanokami Fısıltıları) ve *Shibun*

2- Kokugaku, Tokugawa döneminde başlamış bir Japon entelektüel hareketidir. Japon milliyetçiliği ve Şintoizmden beslenen bu hareket, eski Japon kaynaklarını inceleyerek Japon kültürünü Çin etkisinden arındırmayı amaçlamıştır. Keichu, Mabuchi, Norinaga, Azumamaro ve Hirata bu hareketin en büyük temsilcileridir (Ichiro-Nosco 2005: 5214-5216).

Yōryō (Genji Masalının Esasları) adlı çalışmalarını yayımlamıştır. Norinaga aynı yıl, ilgiyle eserlerini okuduğu Kokugaku hareketinin büyük ustası Kamo no Mabuchi ile tanışmış ve kısa süre sonra onun öğrencisi olmuştur. Mabuchi ile tanışması, Norinaga'nın hayatında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Daha önce başladığı Japon kültür araştırmaları, Mabuchi ile tanıştıktan sonra hızlanmıştır. Mabuchi, Norinaga'ya Çin etkisinde kalan Nihongi'nin aksine Kojiki'nin Japon milletinin gerçek kutsal kitabı olduğunu ve bu kitap üzerine yapılacak çalışmalarla Japonların dini ve milli kültürünün ortaya çıkarılacağını söylemiştir. Hocasının bu görüşlerini benimseyen Norinaga, 1764'te en önemli eseri olan *Kojiki-den* (Kojiki Tefsiri) adlı çalışmasına başlamıştır. O, kırk dört ciltten oluşan bu çalışmada, orijinal Japon kutsal kitabı olarak gördüğü Kojiki'yi inceleyerek Japon kültürüne ait milli unsurları keşfetmeyi ve Japonları özüne döndürerek Çin etkisinden uzaklaştırmayı amaçlamıştır. Norinaga, hayatının olgunluk evresini oluşturan 70'li yıllar boyunca din, edebiyat ve felsefe alanında çok sayıda çalışma yapmıştır. O, bu kapsamda 1771'de *Naobi no Mitama* (Ruhun Saflığı), 1772'de *Sugasa Nikki* (Saz Şapka Günlüğü), 1776'da *Jion Kanazukai* (Çince Karakterlerin Fonetik Kullanımları) 1777'de *Gyojū Gaigen* (Çinlileri Dizginleme Başarısızlığı Üzerine Şikâyet), 1778'de *Karaosame no Uretamigoto* (Çinli Barbarları Dizginleyen Manidar Sözler), 1779'da *Kotoba no Tama no O* (İlmik İlmik Dilimiz), 1780'de *Kuzubana* (Ararot Çiçekleri), 1785'de *Kanji san on kō* (Çince Karakterlerin Üç Fonetik Kullanımının İncelenmesi) 1787'de *Tamakushige* (Kıymetli Tarak), 1795'de *Tamakatsuma* (Kıymetli Sepet), 1798'de *Uiyamabumi* (Uiyama Söyleşileri) ve *Kojiki-den* (Kojiki Tefsiri), 1800'de *Yuigon Sho* (Son Vasiyetnamem) 1801'de *Suzunoya Tomonroku* (Suzunoya Söyleşileri) adlı çalışmalarını yayımlamıştır (Marra 2010:365; Matsumoto 1970: 31, 68-71, 177; Kato 2009a: 504-506; McCaskey 2006: 6876).

Norinaga son çalışmasının yayımlandığı yıl ölmüş, Japon kültürü açısından üretken geçen bir ömrün sonunda, geriye kırktan fazla kitap ve beş yüzden fazla öğrenci bırakmıştır. Öyle ki 19. Yüzyılın başlarına gelindiğinde Kyoto, Osaka, Nagoya, Edo ve Wakayama gibi şehirlerde Norinaga'nın düşüncelerini takip eden okullar ortaya çıkmıştır. Özellikle Edo okulundan yetişen Hirata Atsutane (1776-1843), onun dini ve milli düşüncelerini geliştirmiş ve daha güçlü bir şekilde yayılmasını sağlamıştır (Hardacre 2017: 338; McCaskey 2006: 6876).

II. DÜŞÜNCELERİ

Motoori Norinaga, *Man'yōshū (On Bin Yaprak Koleksiyonu)*³ ve *Genji Monogatari (Genji Hikayesi)*⁴ gibi edebi metinlerin yanı sıra hayatının önemli bir kısmını, Kojiki çalışmalarıyla geçirmiştir. Norinaga, öğrencilik yıllarından itibaren edebi metinleri, Tanrısal hakikati anlamak ve Japon ruhunu yakalamak açısından bir başvuru kaynağı olarak görmüştür. Ona göre Japon dili, dünyadaki diğer dillerden üstün bir dildir. Çünkü o, Tanrısal kaynağa sahip tek dildir. Bu nedenle Japon dilini ve dolayısıyla edebiyatını öğrenmeden kutsal olanı anlamak mümkün değildir. Norinaga, *Man'yōshū* ve *Genji* incelemeleri sırasında, özellikle iki kavram üzerinde durmuştur. Bunlar; *mono no aware* ve *kokoro* kavramlarıdır. *Mono no aware*, varlığın gerçek yüzünü görmeyi, niteliklerinden etkilenerek empati kurmayı ifade etmektedir. *Kokoro* ise kalp ve vicdan anlamına gelmektedir. Norinaga'ya göre, *mono no aware* ve *kokoro* birbiriyle bağlantılıdır. *Kokoro* Tanrısal bir kaynağa sahiptir ve her insanın içinde doğuştan mevcuttur. *Kokoro* sonradan iyi ya da kötü olabilir. İyi olursa *mono no aware*yi harekete geçirir. Aynı şekilde *mono no aware* de *kokoro*yu harekete geçirir. İyi bir kalple varlıklara ve olaylara yaklaşıldığında, onların özünü anlamak ve duygularını hissetmek mümkün hale gelecektir. Varlıkların özü anlaşılıp duyguları hissedildiğinde de iyi bir kalp ortaya çıkacaktır (Kasulis 2018: 386, 398; Özhan 2018: 38, 50; Brüll 1997:139, 140).

Edebiyatın onun için önemine rağmen Norinaga'nın düşünceleri, büyük ölçüde Kojiki çalışmalarının ürünüdür. Bu düşünceler ise genel olarak iki noktada toplanmaktadır. Birincisi; Çin kültürünün eleştirisi, ikincisi ise Japon kültürünün canlanmasıdır. Norinaga'ya göre Japon kültürü, uzun bir zaman boyunca Çin kültürünün etkisi altında kalmıştır. Çin, şeytani zihniyeti ile Japonya'ya yaklaşmış; Budizm ve Konfüçyanizm aracılığıyla ülkeyi kontrol etmeye çalışmıştır. Onun bu faaliyetlerinin sonucunda, Çin gelenek ve görenekleri Japon yaşamına hâkim olmuş; Çin dili, Japon dilini ele geçirmiştir. Öyle ki Japon kutsal kitaplarından *Nihongi*, tamamen Çin etkisinde kaleme alınmıştır. *Nihongi*'nin bu özelliğinden dolayı, Norinaga, onu otantik bir Şinto kutsal kitabı kabul etmemiş ve bütün gerçek Şinto öğretilerinin Kojiki'de yer aldığını ifade etmiştir.

3- *Man'yōshū*, 8. Yüzyılda yazılmış bir şiir antolojisidir. İçinde değişik konulardan oluşan 4515 şiir bulunmaktadır (Picken 2001a:182).

4- *Genji*, 11. Yüzyılda yazılmış bir romanıdır. Eser, Prens *Genji*'nin hayatını ve aşk maceralarını ele alınmakta; dönemin saray yaşamı ve eğlence anlayışı hakkında bilgi vermektedir (Meyer 2019: 66).

Ancak ona göre, geçmişte Çin zihniyeti ile hareket eden ve ona hayranlık duyan bilginler tarafından Kojiki göz ardı edilmiş ve Nihongi öne çıkarılmıştır. Bu duruma öfkelenen Norinaga, Çin kültüründen kaynaklanan olumsuz etkilerin aşılması ve Japon kültürünün canlanması için Kojiki öğretilerine yeniden hayat verilmesi gerektiğini düşünmüştür. Ona göre Kojiki; Japonların duygusallık, samimiyet ve anlayış gibi erdemlerini yansıttmasının yanında onların Tanrısal soya sahip üstün bir millet olduğunu da göstermektedir (Gordon 2003: 43; Heisig-vd. 2011: 473; Totty 2015: 68-70).

Norinaga, Japon kültürünün yaşadığı problemi teşhis ettikten sonra çözümlü için harekete geçmiş, filolojik ve mitolojik incelemelere yönelmiştir. Fakat o, filolojik incelemeleri sırasında önemli bir engelle karşılaşmıştır. Bu engel saf Japon ruhunu ve kültürünü temsil ettiğini söylediği Kojiki'nin Çince kaleme alınmış olmasıdır. Kojiki'nin bu durumu, Norinaga'nın tezlerinde bir çelişki meydana getirmiştir. Çelişkinin ortadan kaldırılamaması ise daha önce Nihongi'ye yönelttiği eleştirileri geçersiz kılacaktır. Norinaga, bu engeli aşmak için yeni bir filolojik yorum getirmiştir. Buna göre, bin yıl önce sade, gösterişsiz ve kendi halinde yaşayan Japonlar, yazıya ihtiyaç duymamış, Kojiki anlatıları da sözlü kültürde devam etmiştir. Çin kültürü, Japonya'ya nüfuz etmeye başladıktan sonra, bu anlatıların yazıya geçirilme ihtiyacı doğmuş, Japonların yazı dili gelişmediği için zorunlu olarak Çince kullanılmıştır. Bu zorunluluğa rağmen Kojiki'de Nihongi'deki Çince üslubun aynısı kullanılmamış ve orijinal anlatılara müdahale edilmemiştir. Kojiki Japonlaştırılmış Çince ile yazıya geçirildiğinden Çin düşüncesi metne nüfuz etmemiştir (Totty 2015: 71; Matsumoto 1970: 77, 78).

Norinaga, incelemeleri sırasında, Çin yazı karakterinin Kojiki'de üç şekilde yer aldığını tespit etmiştir. Bunlardan birincisi; fonetik semboller (kana), ikincisi; anlamı temsil eden ideogramlar (masaji), üçüncüsü ise anlamın önemli olmadığı ödünç alınmış karakterlerdir (ateji). Norinaga'ya göre, durumun böyle olması inkâr edilemeyen bir gerçek iken, bu gerçeğin bir kusur oluşturmadığı da bir başka gerçektir. Çünkü o sıralarda yazılan eserlerin ortak özelliği Çince olmasıdır. Bundan dolayı Çince dışında bir tercih yapmak mümkün olmamıştır. Ancak Kojiki, doğru ve dikkatli bir şekilde okunduğunda, onun duru üslubu, okuyana eski zamanlardaki uyum ve mükemmelliği kolayca gösterecektir (Burns 2015: 252, 253).

Kojiki'yi dil ve üslup açısından ele alan Norinaga, ardından onun anlamına yönelmiş ve mitolojik incelemelere başlamıştır. Norinaga, bu incelemeler sırasında kami ve yaratılış kavramlarına yoğunlaşmıştır. Norinaga'ya göre, Japon mitinin kaynağını kamiler oluşturmaktadır. Doğadaki her türlü varlık şeklinde tezahür edebilen kamiler, Japon dininin (kaminin yolu) Tanrılarını oluşturmaktadır. Aralarında insanlar gibi iyi ve kötü, öfkeli ve sakin olanları bulunduğu gibi daha güçlü ve daha zayıf olanları da bulunmaktadır. Kamiler, bu özelliklerine ek olarak insan aklının sınırlarını aşan karmaşık ve değişik özelliklere de sahiptir. Kamiler arasında güç ve yetki açısından bir hiyerarşi bulunmakta; bazıları diğerlerinden daha üstün ve güçlü bir konumda yer almaktadır. Bunlar; Takami Musubi no Kami, Kami Musubi no Kami, İzanagi no Kami, İzanami no Kami ve Amaterasu Omikami'dir (Matsumoto 1970: 84-86; Maruyama 1974: 156).

Bu kamiler arasından da Amaterasu'yu öne çıkaran Norinaga, onu mit yorumunun merkezine yerleştirmiştir. O, Amaterasu hakkındaki Şinto mitini aktif hale getirerek Japon imparatorluk kültürünü canlandırmaya çalışmıştır. Norinaga'ya göre, başlangıçta Takami Musubi no Kami ve Kami Musubi no Kami adlı iki Tanrı (bazen tek olarak ifade edilmişlerdir) var olmuştur. Gökyüzü, yeryüzü, Tanrılar ve fenomenler bu Tanrılar tarafından yaratılmıştır. Onlardan sonra yaratma işini İzanagi ve İzanami adlı Tanrılar devralmıştır. Onlar da yaratılışı çeşitlendirmeye, yeni varlıklar yaratmaya devam etmiştir. Bu faaliyetler sırasında Güneş Tanrıçası Amaterasu Omikami ortaya çıkmıştır. Amaterasu, İzanagi ve İzanami'den hükmetme yetkisini almış ve varlıkların kutsal imparatoru olmuştur. Yönetim alanını gökyüzünden yeryüzüne doğru genişletmek isteyen Amaterasu, büyük torunu Ninigi no Mikoto'yu yeryüzüne yönetici olarak tayin etmiş ve ona yöneticiliğin işareti olarak ayna (hikmet), kılıç (adalet) ve değerli taş (ahlak) vermiştir. Ninigi de bu semboller doğrultusunda, Japonya'da bir devlet kurmuş ve bu devletin imparatoru olmuştur. Ondan sonra yönetimi devralan Japon imparatorları da onun ve Amaterasu'nun soyundan gelmiş ve yönetme yetkilerini onlardan almıştır. Sahip olunan ilahi köken nedeniyle, Japon milletinin en önemli dini görevi, imparatorla itaat etmektir. İmparatorlara itaat etmek ise en temelde Tanrıça Amaterasu'ya itaat etmek anlamına gelmektedir. Norinaga, bu ilahi köken ve itaat düşüncesi üzerinden evrensel bir yönetim ve bağlılık anlayışı geliştirmiştir. Ona göre, yeryüzündeki bütün canlılar Amaterasu'nun lütfuyla varlığını sürdürmektedir. Bütün milletler, yaşam hakkını, onlara elverişli bir ortam sunan Amaterasu'ya borçludur. Dolayısıyla bütün milletlerin ilahi

yönetici Amaterasu'ya itaat etme zorunluluğu bulunmaktadır. Amaterasu'ya itaat, onun torunu Ninigi'ye itaat, ona itaat ise Japon imparatorlarına itaattir. Diğer bir deyişle ister yukarıdan aşağıya ister aşağıdan yukarıya, her ne şekilde itaat edilirse edilsin sonuç aynıdır. Norinaga'ya göre, Amaterasu'ya itaat borçlu olan milletler, Japonya'ya da hürmet borçludur. Çünkü Japonya, Tanrıların yaratıldığı ve yeryüzünde düzenin inşa edildiği ilk yerdir. Dünyanın geri kalanına huzur, refah ve mutluluk Japonya'dan yayılmıştır (Jun'ichi 2000: 18, 19, 20; Teeuwen 2001: 293; Totty 2015: 67; Brüll 1997: 144).

Japonları üstün ve bambaşka bir millet statüsüne yükselten Norinaga, diğer milletlerin geleneklerini ve mitlerini doğru kabul etmemiştir. Ona göre doğru gelenekler ve mitler, tamamen Japon kültüründe bulunmaktadır. Böyle olduğu için bu konuda başvurulacak kaynak bellidir. Japonların yaşadığı ülke ise her yönden varlıklı ve bereketli bir ülkedir. İyi bir yaşam için her türlü imkana sahiptir. Ancak bu zenginliklerin korunması için Japon ruhuna sımsıkı sarılmak gerekmektedir. Meseleye bu açıdan bakıldığında, Norinaga'nın diğer kültürleri Japon kültürü içinde eriten milliyetçi bir perspektiften hareket ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Ancak o, bu tavrına rağmen diğer milletlere kapı aralamayı ve evrensel görüşler ileri sürmeyi ihmal etmemiştir. Ona göre Amaterasu, ışığı her ülkeye ulaşan ve her ülkeyi aydınlatan bir güneştir. Onun kurtuluş yolu (kami no miçi) sadece Japonlara ve Japon ülkesine çıkan bir yol değildir. Bu yol, dünyanın bütün milletlerine ve ülkelere çıkmaktadır. Yolun düsturu samimiyettir (makoto). Samimiyetle yolu anlamaya çalışanlara, yol kendisini daima ulaşılabilir hale getirecektir. Yol hakkında tartışılmamalıdır. Çünkü o, insanın anlayış seviyesinin üstündedir. (Özhan 2018: 25, 30, 31; Kato 2009a: 512; Kato 1997b:189).

III. DİNİ VE MİLLİ UYANIŞA ETKİSİ

Motoori Norinaga, uzun uğraşlar sonucunda ortaya koyduğu çalışmalarla, Japon dini ve milli uyanışına pek çok yönden etki etmiştir. Bu etkileri beş başlık altına toplamak mümkündür. Onun bu anlamda birinci ve en büyük etkisi; Japon dini ve milli değerlerini yeniden gündeme getirmesidir. Norinaga'nın çalışmaları sayesinde, uzun yıllar boyunca Nihongi'nin arkasına itilmiş ve göz ardı edilmiş olan Kojiki, önemli bir kutsal kitap olarak tekrar ortaya çıkmıştır. Dil ve üslup açısından Nihongi'ye göre daha zor bir kitap olan Kojiki, Norinaga'nın geliştirdiği yorumlar neticesinde daha okunabilir ve anlaşılabilir hale gelmiştir (Akbay 2014: 81; Breen-Teeuwen 2010: 60).

İkincisi; yaptığı filolojik incelemelerle Japonlar arasında dil bilincini geliştirmiştir. Onun Japoncaya ve Japon klasiklerine yaptığı vurgu, Japon edebiyatının ve milli eğitim sisteminin oluşumunda etkili olmuştur. Norinaga'nın yazdığı şiirler ve Man'yōshū çalışmaları, yeni dönemde Japon edebiyatı araştırmalarının hareket noktasını oluşturmuş, Japon edebiyatçıları bu şiirlerden hareketle, geçmişi modern bir bakış açısıyla kurgulamaya çalışmışlardır (Miller 2009: 62; Özhan 2018: 174; Karatani 2011: 134, 215; Kato 2009a: 513).

Üçüncüsü; yaratılış mitlerini yeniden yorumlayarak Tanrısal soy ve üstün millet anlayışını etkin hale getirmiştir. Norinaga, Amaterasu miti üzerinden yeni bir millet portresi çizmiş ve ona yeni bir istikâmet belirtmiştir. Buna göre, Japonlar dünyanın efendisi olan bir millettir ve bu milletin amacı dünyayı yönetmektir. Japonları dünyanın merkezine yerleştiren Norinaga, dünyayı da onlar için bir anlamda *kızıl elma* haline getirmiştir. Çünkü dünyanın yönetimi, Amaterasu'dan Ninigi'ye ondan da Japon milletine geçmiştir. O, bu düşünceleriyle, bin yıl boyunca içe kapanık ve baskı altında yaşayan Japonları harekete geçmeye ve diğer milletleri itaat altına almaya teşvik etmiştir (Antoni 2004: 55, 64; Kasulis 2018: 397; Picken 2004b: 202).

Dördüncüsü, savunduğu yönetim felsefesiyle üstün milletin yönetim şeklini belirtmiştir. İmparatorun bayrağı altında monarşik bir yönetim arzulayan Norinaga, Japonların görkemli zamanlarına yönelik nostalgik yorumları ve imparatorluğa yüklediği kutsal misyon ile bu kültürün tekrar dirilerek vücut bulmasına neden olmuştur. Şogun yönetiminin başarısız politikalarından ve baskıcı tutumundan sıkılan halk, yeni bir arayış içerisine girmiş, Norinaga'nın düşünceleri, tam da bu sırada, bu arayışa bir çare niteliği taşımıştır (Rots 2013: 108-110; Ross 2009: 359; Staff 1999: 645).

Beşincisi, öze dönüşe yaptığı bütün vurgular, Japon toplumunu milli bir düzenin kurulmasına hazır hale getirmiştir. Onun düşüncelerinin yaptığı kültürel etki ve takipçisi Hirata'nın gayretli faaliyetleri, yaklaşık yetmiş yıl içinde Meiji dönemine zemin hazırlamıştır. Norinaga gibi birçok eser kaleme alan Hirata, en önemli eseri olan *Koshi-den* (Antik Tarihin Açıklaması)'de üstadının düşüncelerini geliştirmiştir. Mevcut Çin etkisinin yanı sıra Batılı ülkelerin (Amerika, İngiltere, Fransa, Hollanda ve Rusya gibi) Japonya üzerindeki faaliyetlerinden pek çok Japon gibi rahatsız olan Hirata, Norinaga'nın milliyetçi düşüncelerini yabancı düşmanlığına (Xenophobia) varan aşırı bir milliyetçiliğe dönüştürmüş

ve bu düşünceleri politik alana taşımıştır. Hirata'ya göre, Japonların ve Japonya'nın diğer milletlere ve ülkelere (Çin, Hindistan, Kamboçya, Siyam, Rusya, Hollanda vs.) üstünlüğü meselesi, tartışmaya açık olmayan bir hakikattir. Çünkü Japonlar; Tanrılarının milleti, Japonya; Tanrılarının ülkesi, Japon imparatoru ise bütün milletlerin hükümdarıdır. Hirata'nın aşırı düşünceleri, yaşadığı dönemde şogun yönetiminin tepkisini çekmiş, bu durum onun tutuklanmasına ve sürgün edilmesine neden olmuştur. Ancak onun yetiştirdiği üç binden fazla öğrenci, düşüncelerinin Meiji entelektüel çevrelerinde kabul görmesini sağlamış, geliştirdiği Şinto yorumları Devlet Şinto'sunun (Kokka Shinto) temelini oluşturmuştur (Brüll 1995: 149; Picken 2011a:112; Gordon 2003: 43; Bersihand 1965: 39; Meyer 2009: 127-137).

Meiji dönemi başladığında, Motoori Norinaga'nın dini ve milli açıdan ileri sürdüğü düşüncelerin neredeyse tamamı gerçekleşmiştir. Uzun yıllar boyunca devlet gücünden mahrum kalan Şintoizm, 1870 yılında imparatorluk merkezli Devlet Şinto'suna dönüşmüş, devletin bayrağına Amaterasu'yu temsilen güneş resmi yerleştirilmiştir. 1871 yılında Japon Diyanet İşleri Başkanlığı (Kiyoo-buşoo), Şintoizm'in mutlak hakimiyeti için Japonlardan üç istekte bulunmuştur. Birincisi; kamilere saygı ve ülkeye sevgi göstermek, ikincisi; ilahi takdir ile insan iradesini birbirinden ayırmak, üçüncüsü ise imparatorun emirlerine itaat etmektir. 1889'da yapılan anayasa ile imparatora; siyasi, askeri ve dini liderliğin yanı sıra kaminin yeryüzündeki gölgesi (Ara-hito-gami) unvanı verilmiştir (Picken 2011a: 14; Devereux 1992: 48; Özhan 2018: 28). İmparatorluk gücünü arkasına alan Şintoizm, Japon kimliğine dönüş amacıyla, Budizm ile tarihi bir hesaplaşmaya girişmiştir. Bu kapsamda, Budist mabetlere yapılan devlet desteği kesilmiş, Budist rahiplerin görevlerine son verilmiş ve Budist eserler tahrip edilmiştir (Ross 2009: 359).

Yine bu dönemde, Norinaga'nın Şinto milliyetçiliği, yeni devletin yol haritasını oluşturmuştur. Milli motivasyonlarla hareket eden Meiji Japonya'sı, bir taraftan "*milleti zenginleştir, kollarını güçlendir*" sloganı doğrultusunda ekonomisini büyütme ve ordusunu güçlendirmeye çalışmış, diğer taraftan birey yerine devleti yücelten eğitim sistemi ile öğrencilere; kendi kültürleriyle gurur duymalarını ve imparator uğruna savaşmalarını öğretmiştir. Ekonomi, askeri teknoloji ve eğitim alanlarında elde edilen başarılı sonuçlar devleti cesaretlendirmiş ve genişleme politikalarına yönlendirmiştir. Büyük bir enerji birikimi ile hareket eden Japonya, 1895'de Çin'e, 1904'de Rusya'ya saldırmış, her iki

devleti de savaşta yenerek Kore, Mançurya ve Tayvan'da sömürgeler oluşturmuştur. Bu sayede Japonlar, içe kapanık bir ada ülkesi olmaktan çıkmış ve emperyal bir kara ülkesi olma yolunda ilerlemiştir (Huffman 2020: 99-104, Meyer: 2019:141, 142, 162 167; Cihan 2006: 89).

SONUÇ

Japonya, Yayoi döneminden itibaren Kore aracılığıyla Çin'in etkisi altına girmeye başlamıştır. Japonya'dan daha gelişmiş bir uygarlık seviyesine sahip olan bu ülkeler, askeri yöntemler yerine gerek göç gerekse diplomatik ilişkiler yoluyla kültürel yayılcılık faaliyetlerinde bulunmuş ve kendilerine ait kültürel unsurları Japonya'ya taşımıştır. Özellikle Çince ve Budizm Japonya'yı geniş bir şekilde etkisi altına almış, Japon yazılı kültürü ve dini hayatı büyük oranda yerli özelliklerini kaybetmiştir. Bu yabancı kültürün güçlü etkisi, değişik zamanlarda devlet desteğini de arkasına alarak yüzlerce yıl devam etmiştir. Ancak Tokugawa dönemi ile birlikte durum tersine dönmeye başlamıştır. Bu dönemde Çin kültürüne karşı Japon kültürünü ve Budizm'e karşı Şintoizm'i savunan milli çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bunların en etkili ve tanınmış olanı ise Kokugaku çalışmalarıdır.

Keichu ve Mabuchi'nin öncülük ettiği Kokugaku çalışmaları, yabancı unsurlara karşı yerli unsurları öne çıkarma prensibini esas almıştır. Motoori Norinaga, Kokugaku meselelerini bilimsel bir metotla ele alana kadar, Kokugaku çalışmaları oldukça sınırlı bir etkiye sahip olmuştur. Norinaga, gerek hocalarının direktifleri, gerekse kendi incelemelerinden hareketle Japon toplumunun karşı karşıya olduğu problemi tespit etmiştir. Ona göre, problem tamamen Çin yayılcılığından, Çin dilinden ve dininden kaynaklanıyordu. Çinliler, Japon kültürünü her yönden istila etmiş ve gerçek Japon ruhunu unutturmuştu. Bu nedenle Japonlar kendi milli dininden ve edebiyatından uzaklaşmıştı. Ancak Japonların vakit kaybetmeksizin bu durumdan kurtulmaları ve özüne dönmeleri geriyordu. O, bu tespiti yaptıktan sonra çözüm arayışına yönelmiş ve hayatının çok önemli bir kısmını Kojiki ve Japon edebiyatı incelemelerine adanmıştır.

Norinaga, uzun incelemelerden sonra Kojiki ve edebi metinlerde (Man'yōshū ve Genji gibi) Japon dininin en saf ve orijinal şekilde anlatıldığı, kamilerin Japonları ayrıcalıklı kıldığı ve bu ayrıcalık nedeniyle Japonların diğer insanlarda bulunmayan erdemlere sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Onun ulaştığı bu sonuçlar, Japon dini ve milli uyanışına çok önemli katkılarda bulun-

muştur. Yaklaşık bin yıldır göz ardı edilen Kojiki ve Japon edebiyatı, tekrar gündeme gelmiş ve Japon üstünlüğü düşüncesi ortaya çıkmıştır. O, mit yorumunda imparatorluk kültürüne özel bir önem vermiş, din ve devlet ilişkisini bir bütün olarak ele almıştır. Diğer bir deyişle dinin güçlenmesinin devlete, devletin güçlenmesinin dine bağlı olduğuna inanmış, bu durum dini ve politik huzursuzluğun hâkim olduğu, yabancı güçlerin ülkeyi sömürmeye çalıştığı bir dönemde, Japonları yeni ve milli bir düzene hazırlamıştır.

Norinaga'dan sonra düşünceleri, Hirata tarafından güçlü bir şekilde devam ettirilmiş, onun yaşarken gerçekleşmesini ümit ettiği dini ve milli idealler, Meiji dönemi ile hayata geçmiştir. Meiji döneminde, Japonların üstün bir millet olduğu kabul edilmiş, imparatorluk kültürü canlanmış, yayılmacı politikalar benimsenmiş, Şintoizm resmi din olmuş, Budizm ve Çin kültürü kınanmış, Japon dil ve edebiyatı ülkenin yazılı kültürüne hâkim olmuştur. Sonuç olarak Norinaga, Japon dini ve milli uyanışına yaptığı etkilerle Japonların bir millet olarak özüne dönmesini sağlamış ve Japon emperyal anlayışının temelini oluşturmuştur.

KAYNAKÇA

AKBAY, O. Haluk (2014), *Kojiki: Japon Mitolojisine Bir Yolculuk*, Kon-ya: Çizgi Kitabevi.

ANTONI, Klaus (2004), “Karagokoro: Opposing the “Chinese Spirit”: On Nativistic Roots of Japanese Fascism”, (ed. E. Bruce Reynolds), *Japan in the Fascist Era*, (s. 49-72), New York: Palgrave Macmillan.

ASHKENAZI, Michael (2019), *Japon Mitolojisi*, (çev. Ö. Özarpacı), İstan-
bul: Say Yayınları.

BAILEY, B. M. Bodart (1997), “Confucianism in Japan”, (ed. Brian Carr-Indra Mahalingam), *Companion Encyclopedia of Asian Philosophy*, (s. 660-675), New York: Routledge.

BERSIHAND, Roger, (1965), *Japanese Literature*, (çev. Unity Evans), New York: Walker and Company.

BREEN, John-TEEUWEN, Mark (2010), *A New History of Shinto*, Chic-
hester: Wiley-Blackwell.

BRULL, Lydia (1995), *Japon Felsefesi: Bir Giriş*, (çev. Mustafa Tüzel), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

BURNS, S. L. (2015), “The Politics of Philology in Japan: Ancient Texts”, (ed. E. S. Pollock-vd.), *World Philology*, (s. 245-264), Massachusetts: Harvard University Press.

ÇİHAN, Ahmet (2006), *Japonya’da Eğitim Kültür ve Modernleşme*, İstan-
bul: Özgü Yayınları.

DEAL, W. E. (1995), “Motoori Norinaga”, (ed. I. P. McGreal), *Great Thinkers of the Eastern World*, (s. 375-379), New York: HarperCollins Publis-
hers.

DEVEREUX, Eve, (1992), *Flags of the World*, New Jersey: Crescent Bo-
oks

GALL, Timothy L.-HOBBY, Jeneen. (2007), *World Mark Encyclopedia of the Nations: Asia & Oceania*, C. 4, The United States of America: Thomson Gale.

GORDON, Andrew (2003), *A Modern History of Japan: From Tokugawa Times to the Present*, Oxford: Oxford University Press.

HARDACRE, Helen (2017), *Shinto: A History*, New York: Oxford University Press.

HEISIG, J. W.-vd. (2011), *Japanese Philosophy: A Sourcebook*, China: University of Hawai'i Press.

HUFFMAN, J. L. (2020), *Japonya Tarihi*, (çev. Cengiz Yücel), İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

ICHIJO, Atsuko (2013), *Nationalism and Multiple Modernities: Europe and Beyond*, New York: Palgrave Macmillan.

ICHIRO, Ishida-NOSCO, Peter (2005), "Kokugaku", (ed. Lindsay Jones), *Encyclopedia of Religion*, Cilt 8, (s. 5214-5216), USA: Macmillan Reference.

JUN'ICHI, I. (2000), "Reappropriating the Japanese Myths: Motoori Norinaga and the Creation Myths", *Japanese Journal of Religious Studies*, 27(1-2), 15-39.

KARATANI, Kojin (2011), *Derinliğin Keşfi: Modern Japon Edebiyatının Kökenleri*, (çev. Devrim Çetin Güven-İnan Ömer), İstanbul: Metis Yayınları.

KASULIS, T. P. (2018), *Engaging Japanese Philosophy: A Short History*, Honolulu: University of Hawai'i Press.

KATO, Şuiçi (2009a), *Japon Edebiyatı Tarihi*, (çev. O. Baykara), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayinevi.

KATO, Shuichi (1997b), *A History of Japanese Literature: From the Man'yōshū to Modern Times*, England: Japan Library.

MARUYAMA, Masao (1977), *Studies in the Intellectual History of Tokugawa Japan*, (çev. Mikiso Hane), Japan: University of Tokyo Press.

MEYER, M. W. (2019), *Japonya Tarihi: Hanedanlık Döneminden Günümüze Japonya'ya*, (çev. Lizet Deadato), İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

MCCASKEY, M. (2006), "Motoori Norinaga (1730-1801)", (ed. Keith Brown), *Encyclopedia of Language and Linguistics*, Cilt 1-14, (s. 6876), Elsevier Ltd.

MILLER, J. S. (2009), *Historical Dictionary of Modern Japanese*, Lanham: The Scarecrow Press.

NOSCO, Peter (1990), *Remembering Paradise: Nativism and Nostalgia in Eighteenth-Century Japan*, The United States of America: Harvard University Asia Center.

ÖZHAN, Günhan (2018), *Japon Felsefesi*, Ankara: Hitabevi Yayınları.

PICKEN, S. D. (2011a), *Historical Dictionary of Shinto*, Plymouth: The Scarecrow Press,

PICKEN, S.D. (2004b), *Sourcebook in Shinto: Selected Documents*, The United States of America: Greenwood Publishing Group.

ROSS, Leslie (2009), *Art and Architecture of the World's Religions*, California: ABC CLIO.

ROTS, A. P. (2013), *Forests of the Gods: Shinto, Nature, and Sacred Space in Contemporary Japan*, Oslo: University of Oslo, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

ŞENAVCU, H. İ. (2015), *Dünden Bugüne Japon Budizmi: İnanç ve Uygulamaları*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

STAFF, M-W. (1999), *Merriam-Webster's Encyclopedia of World Religions*, The United States of America: Merriam-Webster.

TEEUWEN, Mark (2011), "Kokugaku", (ed. Oliver Leaman), *Encyclopedia of Asian Philosophy*, (s. 288-295), New York: Taylor & Francis e-Library.

TOTTY, C. M. (2015), *The Way of the Gods: The Development of Shinto Nationalism in Early Modern Japan*, Arkansas: University of Arkansas, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

VARLEY, Paul (2000), *Japanese Culture*, The United States of America: University of Hawai'i Press.

Emre ÖZSOY

CEDİTÇİ AYDIN MUHAMMED FATİH KERİMİ'NİN FİKİR DÜNYASININ OLUŞUMU

Cemal TEPE

İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİNİN POLİS KIYAFETLERİ

Ahmet EDİ - Ceylan TÜRK

KUVÂYİ MİLLİYE KAHRAMANLARINDAN BİRİ "MUSTAFA NECATİ"

Gökhan TEKİR

DOMITIAN'S DACIAN WAR

Ferdi AKBAŞ

**KRUVAZİYER TURİZMİ HAKKINDA YEREL HALKIN FARKINDALIK DÜZEYİNİN
KUŞADASI DESTİNASYONU ÖZELİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ**

Aykut KARAKUŞ

**ULUS-DİN İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA YAHUDİ MİLLİYETÇİLİĞİNİN TEMELLERİ
VE POLİTİK YANSIMALARI**

Murat KAYA

JAPON DİNİ VE MİLLİ UYANIŞINDA MOTOORİ NORİNAGA'NİN ETKİSİ

İlker GÜMÜŞ

AYDIN'DA CİHANZÂDE İBRAHİM AĞA KULESİ

İsa KAYIHAN

KITA AVRUPASI FELSEFESİNDE POSTYAPISALCI EDEBİYAT KURAMININ YERİ VE ÖNEMİ

Ahmet Can DEMİR

YABANCILAŞAN EMEĞİN BİREYİ PARÇALAMASI: ÖĞRETMEN (1988) FİLMİ ÖRNEĞİ

ANASAY

anasaydergisi@hotmail.com

e-ISSN 2618-6187
ISSN 2587-2001

9 772587 200005